

Predgrađa i država

Analiza predgrađa iziskuje metodološki uvod koji se sastoji u ispitivanju i razdvajanju dva pojma: države i društva. Cilj tog postupka razdvajanja je da nas uvede u proučavanje države i da pokaže važnost i težinu tog pitanja u današnjem vremenu. Analiza države je, zapravo, neophodna svakom ko želi da se bavi analizom kategorije predgrađa. Ovde ćemo potkrepiti tezu da se kriza predgrađa veoma brzo pojavljuje kao kriza države. Prema tome, upravo osvetljavanjem i kritikom pojmova kojima obično objašnjavamo državu i uspostavljanjem zasebnog intelektualnog alata, izdvojićemo kategorijalni aparat pogodan za relevantnu analizu predgrađa.

Država i društvo

Analiza koja se zasniva na razlikama ili propisima (preskripcijama)

Država i društvo su zapravo dugo bili spojeni... Dijalektičko kretanje¹ (između objektivnog i subjektivnog), koje je, po našem mišljenju, suština klasnog učenja, omogućuje povezivanje i nudi homogeno objašnjenje ta dva pojma. Za klasizam, antagonizam povezuje društvo i državu zato što oni imaju istu strukturu: s jedne strane klasna država, sa druge društvo koje potresa klasna borba. Danas se pokazuje da su ta teorija i njene primene manjkave. Zbog te manjkavosti i zbog načina na koji je klasizam doveo do podudaranja države i društva tako što ih je uveo u isto kretanje mišljenja, smatramo da je neophodno novo istraživanje koje će razdvojiti ta dva pojma.

Da bismo dobro obavili analizu njihovog razdvajanja, njihovog suprotstavljanja ili njihove uzajamne nezavisnosti, moramo se usredsrediti samo na ispitivanje države. Što se tiče „društva“, treba se zapitati da li je taj pojam i dalje relevantan. On zapravo pripada problematici totalizacije i *celine*: *celina društva* kao artikulisan skup.

Kako je funkcionisala *celina* (*sve*)? Ona se pokazivala formama strukturacije i unutrašnjom koherentnošću koja je izgrađena na osnovu sledećih postulata:

- u društvu, u *svemu*, postoje grupe;
- društvo je artikulisana prezentacija tih različitih grupa;
- društveni skup je definisan kao skup društvenih grupa.

Međutim, doskora je definicija društva kao artikulisanog skupa društvenih grupa bila povezana s pojmom klase. Razumevanje društva zavisilo je od načina na koji su ga prožimali ili konstituisali

1

Dijalektika objektivnog i subjektivnog i dijalektika subjektivnog i objektivnog za nas je karakterističan postupak humanističkih nauka, različit od pozitivističkog modela nauke. I samom sociologijom vladala je klasna analiza, u kojoj se ta dijalektika i njena krutost posebno ističu.

O tome vidi Sylvain Lazarus, *L'Anthropologie du nom*, Paris, Editions du Seuil, coll. Des travaux, Paris, 1996. i Silven Lazaris, *Antropologija imena*, Novi Sad, Grupa za konceptualnu politiku i Centar za nove medije_kuda.org, 2013.

skupovi ili grupe. Činjenica da su te grupe bile „klasne“ imala je mnogo posledica. Klasa kao način identifikacije grupe omogućavala je ne samo da se razume šta čini grupu, već i da se uobličiti problematika odnosa između jedne grupe (jedne klase) i drugih grupa (drugih klasa) na osnovu klasne borbe s protivnicima ili saradnje s neprotivnicima. Klasa je bila vezivno tkivo. Mišljenje klase i klasne borbe pojavljivalo se, dakle, istovremeno kao načelo identifikacije grupa i kao načelo njihovog međusobnog povezivanja.

Ali za našu temu je, pre svega, važno to da je klasa omogućila povezivanje društva i države koje je išlo sve do njihovog poklapanja. Pošto je sama država bila klasna država, proizvod i akter klasne borbe, ona se mogla razumeti pomoću istih termina kojima se objašnjavalo društvo i bila je s njim jednorodna.

Danas vidimo nestanak klasne misli zbog njenog zastarevanja.² Analizu onih koji zadržavaju termin *društvo* sada usmeravaju zlokobni pojmovi etniciteta i zajednice, koji su nastali raspadanjem klasne misli i sociologizma. Pogledajmo kako se odvijao taj proces. Kategorija klase postaje nedelotvorna i zastarela; najvažnije mesto zauzima kategorija *grupe*, koja je očigledno odvojena od klase ali i od svakog drugog oblika povezivanja s bilo čim osim sa samom sobom. Tako glavni princip postaje identitetski princip. Taj isti princip upravlja formiranjem pojmova isključivanja i isključenog, koji singularizuju ekonomske činioce, i igrom koju pojam isključenog omogućuje s pojmom „uključenog“.

U toj novoj podeli, grupa – identitetska grupa bez korelacije – nije u stanju da kaže na koji način je povezana s drugima ili sa državom. Da li bismo rekli „društvo zajednica“ ili „društvo etničkih grupa“ ili čak „društvo uključenih i isključenih“? Ili „država zajednica“? To bi bilo besmisleno. U najmanju ruku, možemo reći da je doktrina identitetske grupe bez korelacije poslednja reč sociologije.

Zapravo, pojam društva koji je, izgleda, onemogućen pojmom autarhičnih identitetskih grupa bez korelacije je, naprotiv, doveo do njihovog teorijskog konstituisanja. Potrebno je, dakle, izvući posledice.

Društvo je jedna od glavnih kategorija sociologije. Ona podrazumeva, to je danas najvažnije, sposobnost da se opišu osobine populacija i utvrde njihove razlike. Savremena sociologija se „napaja“ razlikom i zato za nju komparativizam ima ključni značaj; a sociologizam, forma dominantne misli, sastoji se u analizi situacija i institucija s obzirom na posebne populacije koje u njima nalazimo. Sociologija overava svoju valjanost korišćenjem pojma razlike; sociologizam uzima kategoriju „populacije“ kao operator razlike koja se u spoju s prvim pojmom preobražava u diferencijaciju. Primer tog postupka je tekuća rasprava o školi: analiza škole i njene krize, posebno u predgrađu, biće u velikoj meri posvećena imenovanju i društvenom opisivanju³ njenih učenika, dakle biće to „društvena“ analiza školske populacije. Međutim, svesti školu na njene

Zastarevanje znači da je klasno mišljenje prestalo da postoji. To znači da je ono za nas pojedinačna subjektivna forma koja, kao svaka subjektivna forma, traje određeno vreme. Njeno postojanje, dakle, nije strukturno već sekvencijalno i singularno. Temelji tog postupka su izloženi u *L'Anthropologie du nom (Antropologija imena)*, op. cit.

učenike nije nimalo razumnije nego što bi bilo objašnjavati operu opisivanjem operске publike. Sociologizam čak ne može da objasni državu jer, s jedne strane, ta analiza udružena sa analizom društva nije relevantna otkad je propala ideja klase; a s druge strane, grupa ne omogućuje nikakav pristup. Sociologija je neefikasna zato što radi s razlikom. Ispitivanje države pak zahteva da se uzme u obzir jedinstvo i zahteva analizu onog što ćemo nazvati propisima i normama, a što postoji samo u državi. Za razliku od grupa, država može biti propisana (preskriptivna).

Propisivanje je svojstveno državi i označava da nešto (odluka, projekat) što se ne izvodi iz grupa, dakle iz razlika – zato se može govoriti o jedinstvu – može da se formuliše i propiše kao da je smišljeno negde drugo, a ne u grupama, i to pomoću pojmova različitih od onih koji se koriste za definisanje grupa. Ti drugi pojmovi su propisi. Tema javnog duha je propis. Određena koncepcija prava, recimo građanska, koja nalaže primenu identičnih pravila na ljude koji nisu identični jeste propis. Propis je ono što važi za sve, što pretpostavlja da postoji prostor koji ne proističe iz razlike to jest iz problematike istog i drugog, gde je drugi definisan kao onaj koji nije isti. Propis nikog ne izdvaja ni na koji način, ne sadrži nikakvu distinktivnu oznaku, ni životnu dob, ni pol, ni poreklo, ni veru, ni imovno stanje. Zato je princip „jedan jednako jedan“ preskriptivan kao i čuveni zahtev „jedan čovek, jedan glas“ koji je Afrički nacionalni kongres suprotstavio izbornom principu aparthejda „jedan belac, jedan glas“. Propis je nužna apstrakcija karakteristična samo za državu i njegova problematika je suprotna sociološkoj metodi razlike. Jasno je da propis nije činjenica već načelna mogućnost koja daje široko polje različitostima. *Funkcionisanje* države uvek je strukturisano njenim propisima.

Ipak, pitanje države čini složenijim činjenica da je postklasna država konsensualna: njen *diskurs* nije uređen njenim *funkcionisanjem*, već njenim sopstvenim propisima. Zato država kao svoj cilj ne vidi propise i odluke, već rešavanje društvenih problema i regulisanje postojećih razlika među pojedincima. Međutim, poštovanje raznorodnosti subjekata je jedino merilo na kom se zasniva demokratska država, čiji je temelj mnogo više sistem zajedničkih principa i propisa nego slaganje različitosti i beskrajna debata o njihovoj kompatibilnosti, ili pak o njihovom upijanju i rastvaranju. To se može postići u formi: jedna država za sve. Jedan mladić, jedan đak; bolnica za sve; ljudi koji su ovde, u Francuskoj, odavde su i za to moraju imati pravne garancije. To bismo nazvali propisima demokratske države.

Naprotiv, proces smanjivanja razlika je sam po sebi tendenciozno progoniteljski i teroristički jer singularizuje populacije upravo na osnovu njihovih „razlika“. Samo koncepcija jedinstva, koja stavlja naglasak na ono što je zajedničko ili tačnije na ono o čemu je odlučeno da će biti zajedničko, bez obzira na razlike, koje se, međutim, ne negiraju – već se pušta da same nestanu ili opstanu – element je rešenja. Onda smo u poretku države i njenih propisa. U zaključku o ovom pitanju reći ćemo da se kriza predgrada ne može analizirati i promišljati počev od kategorije stanovništva, već počev od kategorije države i njene krize, koja je zapravo kriza njene sposobnosti da propisuje.

Kriza države, kriza predgrada

Svakako postoje strogi postupci koji odbacuju vladajuću vrstu argumentacije. B. Charlot, E. Bautier i J. Y. Rochex, *École et savoir en banlieues et ailleurs*, Paris, 1993, Armand Colin.

Rekli smo da ono što se događa u predgrađu ni u kom slučaju ne može da se objasni osobinama ljudi koji u njemu stanuju, niti suprotnošću između centra i periferije, koja odslikava obrazac razlike i uz to je tautološka: predgrađa nisu u centru velikih gradova, dakle... predgrađa su predgrađa. Jedini put za analizu krize je problematika propisa i istraživanje razloga iz kojih oni nedostaju.

– Kategorija predgrađa ne može se, dakle, svesti ni na neku teritoriju (periferiju velikih gradova) ni na stanovništvo (veliki postotak nezaposlenih, mladih, naglašeno prisustvo i uticaj stranaca). U svojoj uobičajenoj upotrebi, to je nova kategorija koja se pojavila pre desetak godina. Ona ilustruje novi spoj konsensualne države i nestajanja onih oblika svesti i predstavljanja koji su zasnovani na klasnoj borbi.

– Konsensualna država, recimo odmah – postklasna i neprogramska – nije određena svojim *funkcionisanjem*, svojom tehničkom stranom i pretpostavljenom kompetencijom. Ranije je diskurs vlasti o samoj sebi bio podređen praksi upravljanja, to jest realnosti političkih odluka. Diskurs vlasti, u smislu normi i vrednosti (šta god o njima mislili) napajao se realnom situacijom. U tom smislu se diskurs vlasti sučeljavao sa sopstvenim propisima. Već smo rekli da se propis odnosi na ono što se može dogoditi počev od onog što jeste i da razvija jednu mogućnost. On ni u kom slučaju ne potvrđuje ono što jeste. Potvrđivanje onog što jeste, kao nečeg što nema alternativu, svojstveno je diskursu konsensualne države. U svom subjektivnom aspektu, propis označava da ono što će se dogoditi pripada redu mogućeg a ne potpunoj predodređenosti ili apsolutnoj slučajnosti. Upravo to razgrađuje konsensualna država. Pošto je odsutan i ništavan svaki program, a pogotovo svaka alternativa ili rasprava, nema više diskursa o *delovanju*, koji je, pošto je sadržao dimenziju propisivanja države u odnosu na samu sebe, omogućavao kritiku ili preispitivanje propisa, kao i preispitivanje vođene politike. Zbog toga se *konsensualno* shvata kao slaganje mišljenja ili jednodušnost. Prikrivajući *delovanje*, država prikriva propisivanje koje postoji u svakoj političkoj odluci i izričito namerava da ukloni propisivanje iz oblika svesti. To je njena prava kriza.

– Kriza predgrađa naslanja se na krizu države u njenoj novoj konfiguraciji tako da ovde ne bismo mogli da se pozovemo na decentralizaciju koja, mada je duboko promenila odnos između komunalnog, regionalnog i nacionalnog (ili centralnog), pretvara opštine u „komade države“. „Komadi države“: ima više delova ili parčića u državi, a opština, daleko od toga da bude autonomna instanca, važan je element države, kao što pokazuje prenos nadležnosti na opštine, koji je zakonom o decentralizaciji izvršen u centralnom državnom aparatu (ministarstva, prefekture).

– Pojam predgrađa ne može se, dakle, razumeti pozitivističkim postupkom ili onim koji se oslanja na definicije. Njegova priroda strana je i dirkemovskoj sociologiji (predgrađe nije objekt niti društvena činjenica koja bi se, po Dirkemovom uputstvu, mogla istraživati kao stvar) kao i marksističkoj (u strogo smislu klasne analize).

Mišljenje koje se bavi kategorijom predgrađa suočava se sa analizom izrazito savremenih i novih pojava, a nije potpuno ovladalo kategorijama i alatom te analize. Jedini plodotvoran postupak je razmatranje predgrađa kao nove pojave o čijem potpuno novom karakteru svedoči činjenica da pozitivistička misao sama sebi ubacuje klipove u točkove kada nastoji da objasni staru problematiku; neophodno je, dakle, formulisati novu problematiku. Novo mišljenje bi, dakle,

danas moglo biti jedno drukčije analitičko mišljenje koje je preduslov analize kategorije predgrađa; upravo zahtev za savremenim mišljenjem razgraničava one koji prihvataju pojam predgrađa kao specifičan i relevantan od onih koji takav pojam odbacuju. Naravno, ono ne može i ne treba samo da analizira celinu moderniteta i savremenosti, ali je značajan element te analize. U tom smislu možemo reći da termin predgrađe ilustruje postklasno razdoblje.

Dosad smo razmatrali to razdoblje iz perspektive onog što ono više nije. Sada bi bilo korisno da ispitamo šta ono jeste.

Jedna od osnovnih njegovih osobina je uzdržavanje od pominjanja radnika. Reći ćemo da su pominjanje radnika ili iskaz „postoje radnici“, nestali iz predstava o tome *ko su ljudi u Francuskoj* i iz naših predstava o ljudima koji čine ovu zemlju.

Taj proces može se potpuno locirati i datirati. Radnici su prestali da se pominju u periodu od 1983. do 1986. godine, u vreme kada su štrajkovi u automobilskoj industriji (Talbot i Renault) okvalifikovani kao *šiitski* (a ne kao radnički) štrajkovi i kada je umesto prideva „radnički“ počeo da se koristi pridev *imigrantski*, sve dok označitelj *radnik* nije nestao i bio zamenjen samo označiteljem *imigrant*, a ovaj se fokusirao na kategoriju „povratka“ koja dovršava nestajanje označitelja radnik, tako što od radnika čini simbol stranca koji se vraća u svoju zemlju ili to ne čini.

Nestajanje označitelja *radnik* – kao sastojka identifikacije zemlje – iz opšte svesti, značajno je iz dva razloga. S jedne strane, ono ukazuje na unutrašnju i indikativnu vezu između odurne formulacije problema „imigranta“ i nestajanja označitelja „radnik“ (svi znamo da su oni koje nazivamo imigrantima uglavnom radnici ili oni koji su to bili ili oni koji nastoje da to postanu). S druge strane, nepominjanjem radnika ne odstranjuju se samo radnici već i ukupna klasna analiza društva (buržuj, sitni buržuj itd.), to jest ceo mehanizam povezan s problematikom društvenih klasa. Dakle, i te kako ima smisla smatrati da je izostavljanje radničke figure osobina postklasizma i sadašnjeg trenutka. Druga crta koja povezuje taj momenat sa postklasizmom i koja nedvosmisleno svedoči o raskidu s prethodnim razdobljem, jeste sudbina problematika koje se oslanjaju na zajednicu i etnicitet, kako u javnom mnjenju, tako i u teorijskoj literaturi, gde se pretpostavlja da „zajednica“ ili „eticitet“ iznova utemeljuju ideju društva i zauzimaju mesto koje je ranije zauzimala klasa.

Na kraju, treća crta je posebno važna, pa će to biti i naš zaključak: u postklasnoj konjunkturi pojam društvenog postaje znatno širi. Društveno je postalo kategorija mnjenja i istraživanja situacija, i ako postoji kriza – a postoji – kaže se da je to kriza društvenog: tkivo se kida, stari oblici integracije i društvenosti više ne funkcionišu, a pojavljivanje novih kasni. Sukobi, nemiri i problemi su društveni. U istom mah, socijalni rad i socijalni radnici su dobili istaknuto mesto kao svedoci toga stanja. Obično će se reći da je društveno u krizi i ta kriza će se pripisati krizi društvenih veza.

Kao dokaz ćemo uzeti zbunjenost analitičara stanja kakvo vlada u blokovima Mengeta, u Val-Fureu ili u Biskotu. Da li je reč o buntu mladih, o sukobu, nasilju ili nemirima? Kategorija antagonizma je bila vrlo pogodna. Kao utočište neznanja ili nesposobnosti da se nađe zamena za tu kategoriju, društveno je *ultima ratio*.

Predgrađe postaje novi Egipat, mesto na koje se srućuju sve nevolje, a njihov opis je dug i dosadan: nezaposlenost; nesigurnost; katastrofalan urbanizam; velika mlada populacija; velika strana populacija; paralelna, prljava i mafijaška ekonomija; kriza škole. Poslednja reč analize je – postoji kriza.

Pojmovi društvenog i krize zapravo se ne mogu odvojiti od analitičkog dvojca teritorija/populacija koji smo pomenuli: jedna teritorija se povezuje s jednom populacijom. To vodi do pogubnih politika naseljavanja, kvota i praga. Jedini valjan postupak, koji smo već predložili, jeste da se problematika promeni i da se pojam krize poveže s krizom konsensualne države i preskriptivne države.

* Silven Lazaris (Sylvain Lazarus) je antropolog; predaje na univerzitetu Pariz VIII, u Francuskoj.

Naslov originalnog teksta: *Les banlieues et l'État*

Tekst je sa francuskog jezika prevela Slavica Miletić, novembra 2014. godine.

Deo teksta je objavljen u drugom broju Biltena „Stanar“, u okviru projekta „Lokalne politike i urbana samouprava“ (www.detelinara.org)